

UKA 2011/61:

Inatsisit tunngaviusut piareersarlugit suliarineqarnissaat aallarnisarneqalereeqqullugu Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut, taamaattumillu Kalaallit Nunatsinni namminerisamik tunngaviusumik inatsiseqalernissarput siunertaralugu Isumalioqatigiissitamik pilersitsinissaq Inatsisartut aalajangiutissagaat

aamma

UKA 2011/72:

Tunngaviusumik Inatsisissaq pillugu piareersaasumik isumalioqatigiissitamik 2012-ip naalernerani pilersitsisoqarnissaannik Naalakkersuisut peqquneqarnissaannik Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut. Isumalioqatigiissitamut suliakkiutaassaaq Kalaallit Nunaata Tunngaviusumik Inatsisissaannik siunnersuummik Inatsisartunut suliap naammassinerani saqqummiussinissaq

pillugit

Inatsisinut Ataatsimiititaliap

ISUMALIUTISSIISSUTAA

Siunnersuutit aappassaaneerreqarnerannut saqqummiunneqartoq

Suliarinninnermini Inatsisinut Ataatsimiititaliaq ukuninnga inuttaqarpoq:

Inatsisartunut ilaasortaq Andreas Uldum, Demokraatit, siulittaasup tullia

Inatsisartunut ilaasortaq Kristian Jeremiassen, Siumut

Inatsisartunut ilaasortaq Storm Ludvigsen, Inuit Ataqatigiit

Inatsisartunut sinniisoq Andersine H. Kristiansen, Siumut, ataatsimiititaliamut ilaasortaagallartoq

Inatsisartunut ilaasortaq Naaja Nathanielsen, Inuit Ataqatigiit, ataatsimiititaliamut ilaasortaagallartoq

Siunnersuutit imarisaat.

Aalajangiiffigisassatut siunnersuutit taakku marluk annertuutigit assigiipput; isumalioqatigiissitamik inatsisit tunngaviusussat piareersarneqarnerannik suliaqartussamik pilersitsisoqarnissaannik tamarmik Naalakkersuisunut peqqusipput. Aalajangiiffigisassatulli

siunnersuutip aappaannaa – imm. 72 – sulinerup tamatuma naammassereerfissaanik aalajangersaavoq.

Inatsisitigut Tunngaviusutigut naalagaaffiup qanoq aaqqissugaanissaa aalajangersarneqartarpoq. Tassa naalagaaffiup ingerlatsiviisa qullersaat (inatsisartut, naalakkersuisut, eqqartuussiviit, naalagaaffiup qullersaa) qanoq pilersinneqassanersut aammalu akunnerminni innuttaasunullu tunngatillugu sunik pisussaaffeqarlutillu pisinnaatitaaffeqassanersut pillugu aalajangersakkanik imaqarpoq. Tassunga ilanngullugu aalajangersakkat inuttaasunut tunngatillugu (kiffaanngissuseqarnermut pisinnaatitaaffiit /inuttut pisinnaatitaaffiit) naalagaaffiup ingerlatsiviisa piginnaatitaaffiit *killiliisut*. Assersuutigalugu Inatsisit Tunngaviusut naalagaaffimmi pineqartumi pisortatigoortumik oqaatsit aammalu ikinnerussuteqartut oqaasiisa illersorneqarnissaat pillugit aalajangersakkanik imaqarsinnaapput.

Danskit Inatsisaasa Tunngaviusut nutarterneqarsinnaanerat pillugu tamat oqallinneranni avatangiisit illersorneqarnissaat pinngortitallu pisuussutaasa nungusaataangitsumik atornerqarnissaat pillugit aalajangersakkanik ilanngussisoqarsinnaanera siunnersuutigineqarsimavoq. Aalajangersakkat taamaattut kinguaassat pisinnaatitaaffiit illersuinertut, taamaalillunilu inuttaasut pisinnaatitaaffiisa atuuttut inatsisitigut tunngaviusutigut qulakkiikkat annertuseriartinneqarnerattut isigineqarsinnaapput.

Inatsisit Tunngaviusut naalagaaffiup pineqartup inatsisaanut allanut sanilliullutik nalinginnaasumik immikkut inissisimasarput, taamaalillunilu inatsisit allat inatsisini tunngaviusuni aalajangersakkanut akerliusunnaanngillat, soorluttaaq inatsisunik tunngaviusunik allangortitsinissami periutsit immikkut ittut atornerqarnissaat piumasaqaataasoq, tamatumani nalinginnaasumik inatsisiliornermut sanilliullugu amerlanerussuteqarluartut isumaqataanissaat piumasaqaataalluni.

Danmarkip Naalagaaffiata Inatsisai Tunngaviusut 1953-imeersut ullumikkut Kalaallit Nunaannut atuupput. Tamatuma saniatigut namminersorneq pillugu inatsit Folketingimit akuerineqartoq inatsisit tunngaviusut assigalugit pingaarnertut sinaakkusiisuvoq Namminersornerullutik Oqartussat inatsisaasigut ingerlatsineratigullu unioqqutinneqaqqusaanngitsoq.

Namminersorneq pillugu inatsimmi § 21 naapertorlugu Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaa (avissaarnissaa) inuiaat kalaallit aalajangersinnaavaat. Taamak aalajangertoqarpat aalajangiinerup piviusunngortinneqarnissaa siunertaralugu Naalakkersuisut danskillu naalakkersuisuisa akornanni isumaqatigiinniarnert aallartinneqassapput. Kalaallit Nunaata avissaarnissaanik Naalakkersuisut danskillu naalakkersuisuisa isumaqatigiissuteqarnerat Inatsisartut aammalu danskit Folketingiata akuersinerisigut pissaaq kiisalu Kalaallit Nunaanni innuttaasunik taasisitsinikkut akuerineqassalluni.

Taamaalilluni Kalaallit Nunaat naalagaaffinngussaaq namminersortoq, tamatumalu nassatarisaanik naalagaaffiup aaqqissuusaanera aqunneqarneralu pillugit maleruagassat tunngaviusut pisariaqartinneqalissapput.

Soorlu inuiaat kalaallit namminiilivinnissaq nammineerlutik aalajangersinnaagaat, taamak namminiilivinnissap piareersarneqarnissaa nammineerluta aalajangiussinnaavarput.

Tamanna atuuppoq aningaasaqarnerup imminut napatittup (tassa aningaasaqarneq naalagaaffimmit ataatsimoortumik tapiissutinik pisartakkanillu allanik Kalaallit Nunaata pisariaqartitsiunnaarneranik kinguneqartoq) anguneqarnissaa siunertaralugu piareersarneq pineqarnerisq imaluunniit naalagaaffiup aaqqissuussaana aqunneqarneralu pillugit maleruagassat tunngaviusut piareersarlugit suliaqarnermik aallartitsineq; tassa Kalaallit Nunaat avissaarluni naalagaaffinngorpat namminersortoq atuuttusannik naalagaaffiup aaqqissuussaana aqunneqarneralu pillugit maleruagassanik tunngaviusussanik/inatsisinik tunngaviusussanik siunnersuusiorneq, pineqarnerisq apequtaatinnagu.

Imarisaat tunngavilersuutaallu aallaavigalugit naliliineq tunngavigalugu siunnersuutit taakku marluk ima paasineqartariaqarsorinarput; inatsisit tunngaviusut Kalaallit Nunaat avissaarluni naalagaaffinngorpat nammineertoq atuuttussat piareersarneqarnerannik aallartitsinissamut Naalakkersuisut pisussaaffilerlugit peqquneqarnissaat kissaatigineqartoq.

Pissutsilli arlallit – siunnersuutit taakku marluk siullermeerneqarneranni oqallinnermi aamma ersersinneqartutut – kinguneraat siunnersuutit qanoq nassataqarsinnaanerisa nalornissutigineqarnera.

Taamani Savalimmiuni naalakkersuisuusut avissaarnissamik pilersaarutaata ilaatut Savalimmiut Lagtingiat 1999-imi inatsisit tunngaviusut pillugit ataatsimiititaliamik pilersitsivoq. Sulinerulli ingerlanerani sulineq allanngorpoq, tassa partiit avissaarusuttut avissaarusunngitsullu naalagaaffiup aaqqissuussaana aqunneqarneralu pillugit maleruagassanik tunngaviusussanik, avissaarnissaq tunngavissaatinnikkaluarlugu Savalimmiunit atorneqarsinnaasunik, siunnersuusiornissaq isumaqatigiissuteqarfigimmassuk.

Taamatuttaaq Naalagaaffeqatigiinnermi sinaakkusiussat iluanni Kalaallit Nunaata inatsisinik tunngaviusunik peqalernissaa kissaatigineqarsinnaasooq takorloorneqarsinnaavoq. Inatsisilli tunngaviusut ima ilusiligaasariaqassapput Danmarkip Naalagaaffiata Inatsisaani Tunngaviusuni taamatullu Namminersorneq pillugu inatsimmi aalajangersakkanut akerliunatik.

Tamanna ajornakusoorsinnaasooq Savalimmiuni misilittakkat takutippaat.

Savalimmiut aaqqissuussaanaerat aqunneqarnerallu pillugit maleruagassat tunngaviusut pillugit Lagtingip inatsisissaatut siunnersuut savalimmiuni Lagtingimut ulloq 6. marts 2010-mi saqqummiunneqarpoq ukiorlu taanna ulloq 17. august saqqummiuteqqinneqarluni. Siunnersuut siullermeerneqarpoq 23. september 2010-mi, tamatumalu kingorna ataatsimiititaliamit suliarineqartussanngorlugu innersuunneqarlunilu. Isumaliutissiissummini ataatsimiititaliaq amerlanerussuteqartunut pingasunut ikinnerussuteqartunullu arfineq marlunnut avissaarpoq aammalu allannguutissatut siunnersuutinik 70-init amerlanerusunik

“Inuiaat namminneg aalajangiisinnaassuseqarnissaannik tunngavik naalakkersuisut akuersaarpaat, soorlu tamanna ilaatigut Kalaallit Nunaanni namminersorneq pillugu inatsimmi ersersinneqartoq. Nunatta akornanni pissutsit naalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat iluanni ineriartortinneqarnissaannik kissaatit, taamatullu nunatta akornanni suleqatigiinnerup ingerlaannarnissaanut ataqatigiissillugu namminersulivinnissamik kissaatit naalakkersuisunit peqataarususeqarluni isummerfigineqassapput.

Nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik allassimasuuteqalernissamik kalaallit savalimmiullu kissaateqarnerat naalakkersuisut ataqqivaat, pingaartilluguli taamaaliornikkut naalagaaffimmi aaqqissuusaanikkut aqutsinikkullu maleruagassanut tunngaviusunut sanilliullugu Savalimmiut Kalaallilu Nunaata naalagaaffimmi inissisimanerat ilaatigut nalorninarsisinneqassanngimmat.” (Ataatsimiititaliap ataatigut titagaa).

Taamaalilluni maanna naalakkersuisuusut naalakkersuisuusimasut isummernerannit allaanerusumik isummerusussasut (isummersinnaasulluunniit) isumaqassalluni tunngavissaqarsorinanngilaq: Kalaallit Nunaat Naalagaaffeqatigiinnermut ilaatillugu Kalaallit Nunaata Inatsisissai Tunngaviusut ima ilusilersorneqassapput taakku Danmarkip Naalagaaffiata Inatsisaanut Tunngaviusunut aammalu namminersorneq pillugu inatsimmut naapertuunnerat qularutigineqarsinnaani.

Aningaasaqarnikkut kingunissat.

Aningaasaqarnikkut kingunissanut tunngatillugu siunnersuuteqartut erseqqissarpaat pissutsit assigiinngitsut, tassunga ilaatigut ilanngullugu Isumalioqatigiissitap katitigaanera allattoqarfikkullu sullinneqarnera, tamatumunnga apequtaajumaartut.

Aalajangiiffigisassatut siunnersuutip aningaatigut kingunerisassai qanoq *annertutigikannersinnaanersut* ilisimanagu Inatsisartut aalajangiissappata eqqarsarnartoqassaaq (tamannalu Inatsisartut Suleriaasiannut naapertuunnersoq qularnarpoq). Hundredetusindit arlaqanngitsut immikkoortinneqassappat imaluunniit aningaasartuutit milliunilikkaajussappat marlunnik imaluunniit pingasunik kisitsisitalit?

Matumani namminersorneq pillugu isumalioqatigiissitap kalaaliinnarnit inuttaqartup sulineranut atatillugu aningaasartuutaasimasut qissimigaarnissaat pissusissamisuussaaq - soorlu tamanna imm. 72-imik siunnersuuteqartunit tikkuarneqartoq. Tassunga aningaasartuutit tamarmiusut ukiunut sisamanut agguataarlugit 16,4 mio. kr.-it missaanniipput.

Inatsisinik tunngaviusunik piareersaasiortussatut isumalioqatigiissitamut aningaasartuutit ikinnerusinnaapput amerlanerusinnaallutilluunniit (tamatumani aamma apequtaassalluni isumalioqatigiissitap sulinera ukiunik qassinik sivisussuseqarnerasoq), naatsorsuutigineqarsinnaallunili sanillinneqarsinnaasumik annertussuseqassasut: 10-20 mio. kr.

Naalakkersuisut akissuteqaataat.

Taama annertutigisumik sunniuteqarsinnaatigisumillu aalajangiitinnatik Inatsisartut aalajangiinissamut naammattumik tunngavissaqarnissaasa qulakkeerneqarnissaa pingaaruteqartoq Naalakkersuisut akissuteqaamminni erseqqissarpaat. Inatsisit tunngaviusut pillugit isumalioqatigiissitap qanoq katitigaanissaa qanorlu immikkut ilisimasallit ilaatinneqarnissaat isumaliutigineqartariaqartoq Naalakkersuisut ilaatigut tikkuarpaat, soorluttaaq apeqqutit suut isumalioqatigiissitamit sammineqassanersut erseqqinnerusumik isumaliutigineqartariaqartoq. Taamaattumik – inatsisit tunngaviusut pillugit isumalioqatigiissitamik pilersitsinissaq pillugu Inatsisartut aalajangiinnginneranni – aalajangiinnermut tunngaviusussamik nassuiaammik suliaqartoqassasoq Naalakkersuisut kaammattuutigaat. Naalakkersuisut naliliinerat malillugu nassuiaat taamaattoq 2012-ip naanerani naammassineqarsinnaassaaq, taamaalillunilu inatsisit tunngaviusut pillugit isumalioqatigiissitamik pilersitsinissaq pillugu aalajangiiffigisassatut siunnersuut 2013-imi upernaakkut ataatsimiinnerni oqaluuserineqarsinnaassalluni.

Kaammattuut taanna Inatsisinut Ataatsimiititaliap taperserpaa, taannalu naapertorlugu allannguutissatut siunnersuummik saqqummiussilluni.

Namminersorneq pillugu inatsimmi sinaakkusiussat iluanni Kalaallit Nunaannut atuuttussanik inatsisunik tunngaviusunik suliaqarnissamut periarfissat killiliisullu suut piunersut ilanngullugu nassuiaammi isummerfigineqarnissaat ataatsimiititaliamit kissaatigineqarpoq. Tamatuma peqatigisaanik Kalaallit Nunaannut inatsisit tunngaviusut immikkoortunut marlunnut piffissani marlunni assigiinngituni atuuttulerfissalerlugit suliarineqarnissaat nassuiaammi aamma naliliivigineqassasoq ataatsimiititaliamit kissaatigineqarpoq, taamaalilluni Kalaallit Nunaannut inatsisit tunngaviusut Namminersornerup ataani atuuttussat danskit inatsisaannut tunngaviusunut tapiliussat pigilissallutigit tamtumalu peqatigisaanik immikkoortumik ilaa Kalaallit Nunaat namminiilivippat atuutilersussat suliaralugit.

Kiisalu isumalioqatigiissitap sulineranut atatillugu aningaasartuutissat isummerfigeqqullugit Naalakkersuisut Inatsisinut Ataatsimiititaliamit kaammattorneqarput.

Inatsisinut Ataatsimiititaliap inassuteqaataa

Ataatsimiititaliap isumaqatigiittup allannguutissatut siunnersuut imaattoq saqqummiuppaat:

Kalaallit Nunaannut inatsisit tunngaviusut pillugit isumalioqatigiissitamik pilersitsinissaq pillugu Inatsisartut aalajangiinissaannut tunngaviusussamik nassuiaammik kingusinnerpaamik 2012-ip naanerani Inatsisartunut saqqummiussinissamik Naalakkersuisut peqquneqarput. Nassuiaammik tamatumingaa Inatsisartut oqaluuserinninnerat tunngavigalugu aalajangiiffigisassatut siunnersuummik 2013-imi ukiakkut ataatsimiinnissami suliarineqartussamik saqqummiussinissamut Naalakkersuisut peqquneqarput.

Taama oqaaseqarluni Inatsisinut Ataatsimiititaliap siunnersuut aappassaaniigassanngortippaa.

Andreas Uldum
Siulittaasup tullia
Demokraatit

Storm Ludvigsen
Inuit Ataqatigiit

Kristian Jeremiassen
Siumut

Naaja Nathanielsen
Inuit Ataqatigiit

Andersine H. Kristiansen
Siumut